

Др Јелена Видић, доцент
Правног факултета у Новом Саду

ЗАКОН КАО ПРАВНИ ОСНОВ ПОЗИВАЊА НА НАСЛЕЂИВАЊЕ У БИВШИМ СОЦИЈАЛИСТИЧКИМ ЗЕМЉАМА¹ (Русија, Чешка, Мађарска и Бугарска)

Сажетак: У већини земаља Европe закон представља један од два допуштена основа позивања на наслеђивање, који, иако слабији правни основ, у њима чешће налази своју примену од завештања, као правног основа позивања на наслеђивање. Најзначајније чињенице на којима су у савременим правним порецима засновани законски наследни редови представљају сродство, брак и ванбрачна заједница. Значај конкретне начине нормирања односа сродства, брака и ванбрачне заједнице у формулисању правила законског наслеђивања, произлази из чињенице да нормe овог наслеђивања одражавају општи став једног друштва о томе, на који начин треба да буду уређене наследноправне последице смрти осипавиоца.

У раду се анализирају специфичности у правној регулативи законског наслеђивања у бившим социјалистичким земљама, од којих су већина чланице Европске уније. Конкретно, анализом су обухваћена права Русије, Чешке, Мађарске и Бугарске. Дакле, предмет нашег истраживања биће посматран кроз призму ујоредноправног метода, који је неопходан ради уочавања одређених сличности и разлика у законском и правнотеоријском приступу сагледавања ове проблематике. Овај метод је као такав најпогоднији, самим тим и за уочавање заједничких решења и општих правних принципа, којима се савремена права Европe руководе у регулисању законског наслеђивања.

Кључне речи: законски део, брак, сродство, ванбрачна заједница.

¹ Рад је посвећен факултетском пројекту „Теоријски о практични проблеми у стварању и примени права (ЕУ и Србија)“.

1. Уопште о сродству, браку и ванбрачној заједници, као правно релевантним чињеницама у заснивању правила законског наслеђивања

Према постојећем стању права појединих бивших социјалистичких земаља, односно, према Грађанском кодексу Русије,² Грађанском законнику Чешке,³ Грађанском законнику Мађарске,⁴ те према Закону о наслеђивању Бугарске,⁵ правно релевантне чињенице на којима је засновано законско наслеђивање, представљају чињенице сродства и брачне везе, с тим што у правима Чешке и Мађарске, овакву правно релевантну чињеницу представља и ванбрачна заједница између партнера истог пола.

Право законског наслеђивања, у свим наведеним правима, припада оним сродницима, који се налазе у крвном сродству, при чему је са аспекта законског наслеђивања, ирелевантно да ли се ради о брачном или ванбрачном сродству, под условом да је ванбрачно порекло утврђено, на начин предвиђен одговарајућим породичноправним прописима сваке од ових земаља.⁶ За разлику од осталих права посматране групе земаља, тазбинско сродство, само у праву Русије, представља правно релевантни основ позивања на наслеђе, док адоптивно сродство у свима њима, представља правно релевантну чињеницу у конструисању правила законског наслеђивања. Тако, с обзиром на то, да према Породичном закону Чешке, потпуним усвојењем настају односи, који су идентични оним, који постоје између родитеља и деце, то услед тога, између усвојеника и његовог потомства и усвојоца и

² Трећи део Грађанског кодекса Русије (наследно право), ступио је на снагу 2002. године. Текст кодекса видети на интернет адреси: <http://www.cis-legal-reform.org/civil-code/index.html>.

³ Грађански законик Републике Чешке, донет је 1964. године. Текст законика видети на интернет адреси: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/zakony/obcansky-zakonik/1001184/4810/>.

⁴ Грађански законик Мађарске, донет је 1959. године. Текст законика видети на интернет адреси: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=95900004.TV.

⁵ Закон о наслеђивању Бугарске, донет је 1949. године.

⁶ В. чл. 53. Породичног кодекса Русије из 1995. године (текст кодекса видети на интернет адреси: <http://zakon.kuban.ru/sk/sk.htm>), Породичног закона Чешке из 1963. године (текст закона видети на интернет адреси: <http://mujweb.cz/www/vaske/rodina.htm>), § 607. Грађанског законика Мађарске, као и чл. 3. Породичног кодекса Бугарске из 1985. године (текст кодекса видети на интернет адреси: <http://archive.bild.net/legislation/docs/4/civil5.html>). Споменућемо да је ранији Закон о наслеђивању Бугарске из 1890. године, третирао ванбрачну децу на другачији начин од важећег Закона о наслеђивању ове земље. Тако су ванбрачна деца, чије је порекло било утврђено – признањем или судским путем, имала право само на 1/2 од дела, на који су имала право брачна деца, при чему су брачна деца, имала право да ванбрачној деци исплате вредност њиховог наследног дела. У односу на сроднике своје мајке или оца, ванбрачна деца, нису ни у каквом случају, имали законска наследна права. В. о наведеном код: Христо Тасев: Българско наследство право, София, - 1993., стр. 14. и 35-36.

његових сродника, настају и узајамна законска наследна права. Усвојењем престају права и обавезе између усвојеника и његових крвних сродника, услед чега престају и законска наследна права између усвојеника и његовог потомства према родитељу и другим крвним сродницима усвојеника, као и наследно право родитеља и осталих крвних сродника према усвојенику и његовом потомству. До истих наследноправних дејстава, доводи и заснивање потпуног усвојења у праву Русије.⁷ Изузетак од овога, предвиђен је једино у случају, када у складу са Породичним Кодексом Русије, а на основу решења суда о усвојењу, усвојеник задржава односе са једним од родитеља или са неким од својих крвних сродника, у ком случају, усвојеник и његово потомство могу бити законски наследници тих сродника, као што и они могу бити законски наследници усвојеника и његовог потомства.⁸ Међутим, ово наслеђивање, неће искључити наслеђивање између усвојеника и његових потомака и усвојиоца и његових сродника.⁹ Када је реч о адоптивном сродству, као основу законских наследних права, према постојећим наследноправним прописима Мађарске, усвојеник за време постојања усвојења, независно од тога да ли се ради о потпуном или другом постојећем виду усвојења, које по својим дејствима одговара непотпуном усвојењу, наслеђује као и крвни потомак усвојиоца, што значи да се јавља као потенцијални законски наследник, не само иза усвојиоца, већ и иза усвојиочевих сродника, као што се и усвојилац и његови сродници, јављају као наследници иза

⁷ В. чл. 1147. ст. 1-2. Грађанског кодекса Русије, као и § 63. ст. 1. и § 72. ст. 1. Породичног закона Чешке.

⁸ У складу са чл. 137. Породичног кодекса Русије, први изузетак, односи се на случај заснивања усвојења детета од стране очуха или маћехе, у ком случају се лична неимовинска и имовинска права и дужности, између мајке и усвојеног детета, задржавају по њеној жељи, када се као усвојилац јавља мушкарац, односно у случају, када се ова права и дужности задржавају између оца и усвојеног детета, а по његовој жељи, када се као усвојилац јавља жена. У овом случају, усвојено дете и његово потомство, позиваће се на наслеђивање и иза смрти оваквог родитеља, као и његових крвних сродника, као што ће се и они позивати на наслеђе иза смрти усвојеника. Други изузетак, односи се на случај, када је до задржавања личних неимовинских и имовинских права и дужности, дошло на молбу родитеља умрлог природног родитеља детета, односно, на молбу дететовог деде и (или) бабе, када је то у интересу детета, у ком случају, овакав усвојеник може, по праву репрезентације, наследити деду и (или) бабу, са којим су очувани правни односи, као што и деда и (или) баба после смрти оваквог усвојеника, истогу могу наслеђивати, као наследници другог законског наследног реда. В. о наведеном код: Булаевский Б.А., Виноградова Р.И., Ефимов А.Ф., Левшина Т.Л., Павлова Е.А., Пантелеева И.В., Сучкова Н.В., Шелютто М.Л., Шилохвост О. Ю., Ярошенко К.Б: Коментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, Части третьей, Москва, 2007., стр. 115-116.; Абова, Т.Е., Богуславский, М.М., Светланов, А. Г.: Коментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, Части третьей, Москва, 2004., стр. 42.

⁹ В. чл. 1147. ст. 3. Грађанског кодекса Русије.

усвојеника и његових потомака.¹⁰ Притом, када није реч о потпуном усвојењу, усвојеник задржава одговарајућа законска наследна права и према својим крвним сродницима, као што и крвни сродници усвојеника могу наследити усвојеника, али само у случају, када иза њега нису остали нити усвојилац, нити његови сродници.¹¹ Међутим, у случају постојања потпуног усвојења, не може се говорити о постојању узајамног наследноправног односа између усвојеника и његових крвних сродника.¹² Према Породичном кодексу Бугарске из 1985. године, постоје два типа усвојења: потпуно и непотпуно. Код потпуног усвојења, између усвојеника и његових потомака, с једне стране, и усвојиоца и његових сродника, с друге стране, настају узајамна права и обавезе, која постоје и између крвних сродника, па сходно томе и одговарајућа узајамна наследна права. Притом, сва права и обавезе, па и наследна права, између усвојеника и његових потомака са њиховим крвним сродницима престају.¹³ Непотпуним усвојењем, настају права и обавезе само између усвојеника и његових потомака, с једне стране и усвојиоца, с друге стране, при чему паралелно остају да постоје и права и дужности између усвојеника и његових потомака и њихових крвних сродника. Ово значи да усвојеник и његови потомци наслеђују како усвојиоца, тако и своје крвне сроднике, али не наслеђују сроднике усвојиоца, с тим што родитељи не могу наслеђивати усвојеника.¹⁴ Међутим, иако код непотпуног усвојења, усвојеника, по правилу, наслеђују усвојиоци, а не родитељи, заоставштина усвојеника, ипак, може припасти усвојениковим родитељима, односно, његовим осталим крвним сродницима, уколико су један или оба усвојиоца умрли. Претходно произлази из чињенице да према Породичном кодексу Бугарске, у случају смрти усвојиоца, непотпуно усвојење престаје, уз задржавање права усвојеника, односно, његових потомака да наследе усвојиоца.¹⁵

¹⁰ В. § 617. ст. 1. и 3. Грађанског законика Мађарске.

¹¹ В. § 617. ст. 2. и 4. Грађанског законика Мађарске.

¹² В. § 618. Грађанског законика Мађарске.

¹³ В. чл. 61. ст. 1. Породичног кодекса Бугарске.

¹⁴ В. чл. 62. Породичног кодекса Бугарске.

¹⁵ В. чл. 65. ал. 2. Породичног кодекса Бугарске. Споменућемо да према чл. 65. ал. 1. Породичног кодекса Бугарске, и у случају смрти усвојиоца/лаца из потпуног вида усвојења, суд може да донесе одлуку о престанку овог вида усвојења, на захтев усвојеника, његових родитеља, старатеља или јавног тужиоца, ако је то у интересу усвојеника. У том случају, између усвојеника и његових потомака и усвојиоца и његових сродника, доћи ће до престанка узајамних наследних права, при чему се узајамна наследна права усвојеника и његових крвних сродника поново успостављају, осим, ако је до отварања наслеђа иза умрлог крвног сродника, дошло пре престанка усвојења. Више о наследноправним последицама потпуног и непотпуног усвојења у праву Бугарске видети: Христо Тасев: *op. cit.*, стр. 37-40.; Господин Господинов: *Наследството и делбата му*, Софија, 1995., стр. 21-24.

Када је реч о наследним правима надживелог брачног друга, он има право на законско наслеђивање, уколико се са оставиоцем, у тренутку његове смрти, налазио у важећем браку. Дакле, законско наследно право брачног друга, неће постојати у случају када је брак разведен или поништен, односно, када је регистровано партнерство у праву Чешке престало одлуком суда или је поништено. Овакве наследноправне последице развода и поништаја брака су само у неким од посматраних права изричито нормиране, као што је то случај у праву Бугарске, с тим што споменуте наследноправне последице имплицитно произлазе из одговарајућих породичноправних прописа осталих законодавства о разводу и поништају брака.¹⁶

За разлику од ванбрачне заједнице између партнера различитог пола, која ни у једном од посматраних права не представља правно релевантну чињеницу, у заснивању правила законског наслеђивања, ванбрачна заједница између партнера истог пола, у појединим од њих, има исти наследноправни значај, као и чињеница брачне везе. Тако је у праву Чешке, 01.07.2006. године, ступио на снагу Закон о регистрованом партнерству, којим је предвиђено да два лица истог пола, могу регистровати своје партнерство, пред одговарајућим матичним уредом, у ком случају ће једно од дејстава овако регистрованог партнерства, представљати и узајамно право законског наслеђивања између истополних ванбрачних партнера, које се може остваривати на потпуно исти начин, на који се ово право може остваривати и између брачних другова.¹⁷ У праву Мађарске, 01.01.2009. године, требао је да ступи на снагу Закон о регистрованом партнерству, у чијим је одговарајућим одредбама, била предвиђена могућност стицања узајамних законских наследних права између партнера различитог и истог пола, који су регистровали своје партнерство и то на исти начин, на који у овом праву, законско наследно право може остварити и оставиочев брачни друг.¹⁸ Међутим, одлуком Уставног суда Мађарске од 15.12.2008. године, одредбе овог Закона су проглашене неуставним, с позивом на уставно начело по-

¹⁶ В. чл. 98. ст. 1. и 104. Породичног кодекса Бугарске.

¹⁷ Текст закона видети на интернет адреси: <http://www.partnerstvi.cz/tp-zakon-2006/zakon-115-2006.phtml#o01> Zakon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů у § 45. мења Грађански законик Чешке у одговарајућим параграфима (§ 473. ст. 1., § 474. ст. 1-2., као и § 475. ст. 1.), а њиме се примена свих одредаба Грађанског законика ове земље, којима се регулише наследноправни положај брачног друга, проширује и на истополног регистрованог партнера. О заједници лица истог пола у праву Чешке и осталим европским правима опширније в. Гордана Ковачек-Станић: Компарација различитих европских правних концепата о заједници лица истог пола, Европско законодавство, 19-22/07, Београд, 2007.

¹⁸ В. § 1. (1) и § 17 (1) тач. 11-27. споменутог закона. Закон о регистрованом партнерству је одобрен од стране Парламента Мађарске 17.12.2007. године. Текст закона видети на интернет адреси: <http://klub1001ejszaka.freeblog.hu/files/txt/bejegyzettelettars.htm>.

себне заштите брака и породице, које је законодавац повредио Законом о регистрованом партнерству, јер су њиме уведени институти, којим се у погледу хетеросексуалних ванбрачних партнера, постиже исто или врло слично правно дејство, које има и брак, чиме је знатно ослабљен, тј. деградиран институт брака. С друге стране, суд се изјаснио да права, која су законом дата истополним ванбрачним партнерима, не би била противустанна, уколико би се примењивала само на њих, а не и на хетеросексуалне ванбрачне partnere.¹⁹ У складу са овом одлуком Уставног суда, у Мађарској је 01.01.2009. године, ступио на снагу Закон о регистрованом партнерству, а њиме је предвиђена искључиво могућност регистрација истополних заједница, при чему су истополним партнерима призната готово сва права, која су призната и брачним друговима, а између осталог и право узајамног законског наслеђивања.

2. Законско наслеђивање у првом законском наследном реду

Према Грађанском кодексу Русије, те према Грађанском законнику Чешке и Закону о наслеђивању Бугарске, чињеници сродства праве нисходне линије и чињеници брачне везе, дат је највећи значај приликом формулисања правила законског наслеђивања, с обзиром на то, да у овим правима, потомци оставиоца и његов брачни друг (односно истополни ванбрачни партнер у праву Чешке), имају првенство у наслеђивању. Међутим, за разлику од права Чешке и Бугарске, у којима се заоставштина између првостепених потомака оставиоца и његовог брачног друга, као наследника првог наследног реда, дели на једнаке делове,²⁰ у праву Русије, са првостепеним потом-

¹⁹ Одлуку Уставног суда Мађарске 21/В/2008 од 15. 12. 2008. године видети на интернет адреси: www.alkotmanybirosag.hu/content/hu/frisshat/00210804.htm.

²⁰ В. § 473. ст. 1. Грађанског законика Чешке, као и чл. 5. ал. 1. и чл. 9. ал. 1. Закона о наслеђивању Бугарске. Вредност правила, прокламованог наследноправним прописима Бугарске, према којем се заоставштина у првом наследном реду, дели на једнаке делове између брачног друга и оставиоцевих првостепених потомака, била је умањена Породичним кодексом из 1968. године, којим је са увођењем заједничке имовине брачних другова, уведено и допунско правило, у погледу наследних права надживелог брачног друга. Према њему, надживелом брачном другу, када је конкурисао на наслеђе са децом оставиоца, није припадало право на део од удела оставиоца у заједничкој имовини, већ се тај удео оставиоца, делио само између оставиоцеве деце, што значи да се правило Закона о наслеђивању, о подели заоставштине на једнаке делове, између надживелог брачног друга и његових првостепених потомака, односило само на осталу имовину, која је улазила у заоставштину (на посебну имовину оставиоца). Напоменућемо да овакав режим, међутим, није важио у ситуацији, када су надживелом брачном другу, конкурисали сродници осталих наследних редова, у ком случају је брачни друг, а према општим правилима наслеђивања, имао право на одговарајући наследни део, како од посебне имовине оставиоца, тако и од удела оставиоца у заједничкој имовини брачних другова. Након ступања на снагу Породичног кодекса Бугарске из 1985. године, измењено је и двоструко третирање наследних права надживелог

ством оставиоца и његовим брачним другом, у законским наследним правима изједначени су још и родитељи, као сродници првог степена праве усходне линије. То практично значи да у руском праву, првостепени потомци оставиоца, његови родитељи, као и његов брачни друг, имају исти наследно-правни положај, с обзиром на то, да се заоставштина између свих наведених лица, као наследника првог наследног реда, дели на једнаке делове. У први наследни ред, у свим споменутим правима, улази и сво оставиочево даље потомство, што значи да је примена принципа репрезентације неограничена. Ово важи, како у случају постојања конкуренције брачног друга, односно истополног ванбрачног партнера у праву Чешке, а у праву Русије и у случају постојања родитеља, тако и у случају када конкуренције споменутих наследника нема, у ком случају ће се цела заоставштина делити на једнаке делове између првостепених потомака оставиоца.²¹

У праву Мађарске не постоји могућност конкурисања на наслеђе у својину од стране оставиочевог брачног друга, односно његовог истополног ванбрачног партнера потомцима оставиоца, јер оставиочеву целокупну заоставштину, као законски наследници првог законског наследног реда наслеђују само његови потомци, и то најпре његова деца, између којих се заоставштина дели на једнаке делове, а потом и сви његови даљи потомци, уз неограничену примену принципа репрезентације. Тек уколико иза оставиоца није остао ниједан потомак, законско право наслеђивања у својину, и то како ћемо видети, само на одређеним добрима заоставштине, припада надживелом брачном другу оставиоца, односно, његовом истополном ванбрачном партнеру.²² Међутим, претходно наведено не значи истовремено и непостојање било каквих наследноправних овлашћења надживелог брачног друга, односно његовог истополног ванбрачног партнера, у конкуренцији са потомцима оставиоца. Наиме, брачном другу оставиоца, односно његовом истополном ванбрачном партнеру, и у конкуренцији са потомцима оставиоца припада законско право наслеђивања, које се огледа у његовом праву плодуживања на свим оним предметима заоставштине, у погледу којих, он нема право наслеђивања у својину (удовичко право). Ово право престаје оног тренутка, када брачни друг, односно истополни ванбрачни партнер оставиоца, склопи нови брак или ново регистровано партнерство.²³ Право плодуживања може бити ограничено судским путем, на

брачног друга, у зависности од тога, да ли он наслеђује са потомцима или са осталим оставиочевим сродницима. В. Христо Тасев: *op. cit.*, стр. 41; Господин Господинов: *op. cit.*, стр. 26-27.

²¹ В. чл. 1142. у вези са чл. 1141. ст. 2. Грађанског кодекса Русије, § 473. ст. 2. Грађанског законика Чешке, као и чл. 5. ал. 1. и чл. 10. ал. 1. Закона о наслеђивању Бугарске.

²² В. § 607. ст. 1-4. Грађанског законика Мађарске.

²³ В. § 615. Грађанског законика Мађарске.

захтев једног или више потомака оставиоца, с тим, да до њега може доћи, само у мери, у којој и поред ограничења, плодуюживање обезбеђује потребе брачног друга, односно истополног ванбрачног партнера, узимајући у обзир имовину коју је он наследио, његову сопствену имовину, а такође и резултате његовог рада. Дакле, квантитет ограничења права плодуюживања, мора бити примерен стандардним потребама брачног друга, односно његовог истополног партнера, и његовом уобичајеном издржавању. Приликом ограничења права плодуюживања, није постављено временско ограничење, што значи да се оно може тражити, све док постоји удовичко право.²⁴ Брачном другу, односно истополном ванбрачном партнеру и било којим наследницима, припада и право на постављање захтева за откупљењем права плодуюживања брачног друга, односно истополног ванбрачног партнера. У случају откупа, удовичко право се преображава у наслеђивање својине, па се стога, брачни друг, односно истополни ванбрачни партнер оставиоца, сматра законским наследником у односу на њему припадајући део из заоставштине, тако да брачном другу, односно истополном ванбрачном партнеру, из откупљене имовине, у натури или у новцу, припада истоветан део, који би наследило и једно дете оставица у својству законског наследника.²⁵ Откуп удовичког права плодуюживања може се захтевати искључиво у року од годину дана од отварања наслеђа,²⁶ при чему суд овакву одлуку може донети, тек након претходне оцене интереса, како наследника, тако и брачног друга, односно истополног ванбрачног партнера оставиоца.

Из свега изнетог, могло би се закључити да је у праву Мађарске, чињеници сродства праве нисходне линије дат већи наследноправни значај него чињеници брачне везе, односно истополне ванбрачне заједнице, док је у правима Чешке и Бугарске, однос чињенице сродства у правој нисходној линији и чињенице брачне везе (односно чињенице истополне ванбрачне заједнице у праву Чешке), координирајући, при чему је овим чињеницама дат исти наследноправни значај, узимајући у обзир једнак наследноправни положај брачног друга и првостепених потомака оставиоца. У праву Русије, однос чињенице сродства у правој нисходној линији и првом степену праве усходне линије, с једне стране, и чињенице брачне везе, с друге стране, такође је координирајући, при чему је, као што је то случај и у претходно споменутих правима, наведеним чињеницама дат исти наследноправни значај, имајући у виду изједначеност наследноправног положаја првостепених потомака, родитеља и брачног друга.

²⁴ В. § 616. ст. 1 - 2. Грађанског законика Мађарске.

²⁵ В. § 616. ст. 3 - 4. Грађанског законика Мађарске.

²⁶ В. § 616. ст. 5. Грађанског законика Мађарске.

3. Законско наслеђивање у осталим законским наследним редовима

У праву Русије, у односу на било коју другу линију, односно степен сродства, сем споменутих, чињеници брачне везе дат је већи наследно-правни значај, с обзиром на правило, према којем се ниједан наследник из даљег законског наследног реда, неће позивати на наслеђе, све док има наследника из ближег законског наследног реда.²⁷ Ово значи да брачни друг оставиоца, уколико нема ниједног од споменутих сродника, као наследника првог наследног реда, може наследити целу заоставштину. Из наведеног се може закључити, да је однос чињенице сродства у правој усходној линији (осим када се ради о сродству у првом степену) и чињенице побочног сродства, у свим оним степенима, који су правно релевантни, у формулисању правила законског наслеђивања, с једне стране, и чињенице брачне везе, с друге стране, искључујући.

Сличан наследноправни положај, надживели брачни друг, односно истополни ванбрачни партнер оставиоца, има и у праву Чешке. Наведена сличност произлази из чињенице, да и у овом праву брачном другу, односно истополном ванбрачном партнеру оставиоца, на наслеђе могу конкурисати још само сродници првог степена праве усходне линије (с тим што се исти, за разлику од права Русије, појављују у својству законских наследника другог наследног реда), као и у чињеници да брачни друг, односно истополни ванбрачни партнер оставиоца, искључује из наслеђивања, све остале наследнике у правој усходној и побочној линији сродства, чију сродничку везу право ове земље, признаје као правно релевантну, приликом законског наслеђивања.

Још повољнији наследноправни положај, надживели брачни друг, односно истополни ванбрачни партнер, има у праву Мађарске, али само када се ради о наслеђивању добара тековине. Наиме, у овом праву, наследноправни положај брачног друга, односно истополног ванбрачног партнера, у односу на наследноправни положај осталих сродника оставиоца, може бити двојак, услед његове условљености постојањем двојног режима наслеђивања, који се у овом праву појављује због утицаја чињенице порекла добара заоставштине на законски наследни ред. Тако, када се ради о добрима тековине, брачни друг или истополни ванбрачни партнер, у наслеђивању наведених добара, има предност у односу на било ког сродника праве усходне или побочне линије, чија сродничка веза са оставиоцем, може бити правно релевантна приликом наслеђивања ових добара. Међутим, уколико се ради о наслеђивању добара старине, ситуација је обрнута, што

²⁷ В. чл. 1141. ст. 1. Грађанског кодекса Русије.

значи да било који сродник оставиоца, чију сродничку везу, закон ове земље, признаје као правно релевантну приликом наслеђивања ових добара, има предност у наслеђивању истих, у односу на брачног друга, односно истополног ванбрачног партнера, с тим што је ово право наслеђивања сродника, ограничено постојањем права плодуживања брачног друга, односно истополног ванбрачног партнера на наведеним добрима, независно од тога, ком сроднику су у сваком конкретном случају, ова добра припала у својину, на име његовог наследног дела.

У односу на сва претходно споменута права, једино у праву Бугарске, брачном другу оставиоца увек може конкурисати велики број сродника, као потенцијалних законских наследника. Наиме, основна карактеристика наследноправног положаја брачног друга у односу на положај осталих сродника, у праву Бугарске, испољава се у чињеници да брачни друг оставиоца, не може искључити из наслеђивања ниједног претка, као и ниједног потомка родитеља, као побочне сроднике оставиоца. Притом, наследноправни положај брачног друга оставиоца у конкуренцији са споменутиим сродницима, у великој мери је условљен дужином трајања брака са оставиоцем, али и бројем споменутих сродника, са којима у конкретном случају наслеђује.

Међутим, пре него што укажемо на конкретан наследноправни положај брачног друга и осталих сродника оставиоца, или прецизније, на однос ових чињеница у сваком од посматраних права, а ради његовог бољег разумевања, најпре ћемо изложити карактеристике узајамних односа самих сродника, као законских наследника у овим правима.

3.1. Узајамни однос сродника као законских наследника

Карактеристика права Русије, у погледу узајамних односа самих сродника приликом остваривања законских наследних права, огледа се, како смо то видели, у привилеговању наследноправног положаја сродника праве нисходне линије и првог степена праве усходне линије, у односу на било које друге сроднике оставиоца, а чији круг је у овом праву постављен на широк начин.

Сходно принципу позивања сродника на наслеђе, према којем основно мерило представља степен сродства, у други законски наследни ред, у праву Русије, улазе оставиочеви сродници другог степена сродства побочне линије – његова браћа и сестре (како пунородна, тако и полуродна), као и оставиочеви сродници другог степена праве усходне линије – оставиочеве деде и бабе, у очевој и мајчиној лози. Деца браће и сестара и полубраће и полусестара (синовци и синовце, братанци и братанице, сестрићи и сестричине), дакле, само њихови првостепени потомци, могу наслеђивати по

праву репрезентације.²⁸ Сродници оставиоца, који се са њим налазе у трећем степену побочног крвног сродства, односно, оставиочеви стричеви, ујаци и тетке, као и полуродни стричеви, ујаци и тетке, улазе у круг наследника трећег законског наследног реда. У овај наследни ред, по праву репрезентације, улазе и њихова деца, односно, оставиочева браћа и сестре од стричева, ујака, тетака, као и од полустричева, полуујака и полутетака.²⁹ У круг наследника четвртог законског наследног реда, улазе оставиочеви сродници трећег степена сродства праве усходне линије, односно, оставиочеве прадеде и прабабе и то како у очевој, тако и у мајчиној лози.³⁰ Као наследници петог законског наследног реда, позивају се сродници четвртог степена побочног сродства, односно, деца рођених синоваца и синовица, братанаца и братаница, сестрића и сестричина („нерођене“ унуке и унуци оставиоца), као и рођена браћа и сестре оставиочевих деда и баба („нерођене“ деде и бабе оставиоца).³¹ У шести законски наследни ред, улазе сродници, који се са оставиоцем налазе у петом степену побочног сродства, односно, унуци рођених синоваца и синовица, братанаца и братаница, сестрића и сестричина („нерођени“ прауници и праунуке оставиоца), деца оставиочевих браће и сестара по стричевима, ујацима и теткама („нерођени“ братанци, братанице, сестрићи и сестричине), као и деца рођене браће и сестара оставиочевих деда и баба („нерођени“ стричеви, ујаци и тетке оставиоца). Напоследку, уколико нема ниједног од претходно поменутих наследника, на наслеђе се, као наследници седмог законског наследног реда, позивају тазбински сродници оставиоца, односно, његови пасторци и пасторке, те очух и маћеха оставиоца.³² У оквиру било ког законског наследног реда, заоставштина се између наследника увек дели на једнаке делове, осим када је реч о наследницима, који наслеђују применом принципа репрезентације.³³

У праву Чешке, заоставштина се дели на једнаке делове, најпре између законских наследника другог наследног реда – родитеља оставиоца, као његових сродника првог степена праве усходне линије, који, дакле, сходно томе, имају предност у наслеђивању у односу на било које остале сроднике оставиоца, као његове потенцијалне законске наследнике.³⁴ Круг сродника као потенцијалних наследника, у праву ове земље, постављен је притом, на знатно ужи начин, него што је то случај у праву Русије, с обзиром

²⁸ В. чл. 1143. Грађанског кодекса Русије.

²⁹ В. чл. 1144. Грађанског кодекса Русије.

³⁰ В. чл. 1145. ст. 2. Грађанског кодекса Русије.

³¹ В. чл. 1145. ст. 2. Грађанског кодекса Русије.

³² В. чл. 1145. ст. 2-3. Грађанског кодекса Русије.

³³ В. чл. 1141. ст. 2. Грађанског кодекса Русије.

³⁴ В. § 474. Грађанског законика Чешке.

на то да, поред наведених сродника, обухвата и браћу и сестре и полубраћу и полусестре (између којих закон не прави никакву разлику), односно, побочне сроднике другог степена сродства, између којих се заоставштина дели на једнаке делове, као и њихове првостепене потомке, који наслеђују по праву репрезентације, све као законске наследнике трећег наследног реда. Поред њих, на наслеђе се још позивају деде и бабе, односно, сродници другог степена праве усходне линије сродства, између којих се заоставштина дели на једнаке делове, као и њихови првостепени потомци, између којих се заоставштина такође дели на једнаке делове, али само уколико ниједан од деда или баба није жив. Они су наследници четвртог законског наследног реда.³⁵

У праву Мађарске, како је то наведено, установљен је двојни режим наслеђивања, с обзиром на врсту имовине, која улази у састав заоставштине. Стога, у овом праву, једна правила наслеђивања важе у погледу стечене имовине оставиоца, односно, добара тековине, а друга правила наслеђивања, када се ради о добрима старине. Код питања односа тековине и старине, као могућих делова заоставштине, у праву Мађарске, постоји претпоставка у корист првих наведених добара, према којој, сва добра заоставштине представљају тековину, од које је супротан доказ допуштен, с обзиром на законско правило, према којем грански карактер предмета имовине, мора да доказује лице, које по том правном основу, поставља захтев за његово наслеђивање,³⁶ тако да се, сходно наведеном, тековина јавља као остатак вредности заоставштине, који остане након намирења вредности старине. Имовина оставиоца или неки њен део, може се квалификовати као имовина по грани, само онда, када је прешла на оставиоца са одређеног лица и на одређени начин, како је то предвиђено Грађанским закоником Мађарске. Наиме, карактеристично за гранску имовину је то, да је она на оставиоца прешла непосредно, од било ког његовог претка или посредством следећих потомака заједничког претка: брата или сестре оставиоца или потомка брата или сестре оставиоца. Предмет имовине, добијен од претка, може се квалификовати као гранска имовина ако је са претка на оставиоца прешао путем наслеђивања или добротиних давања, при чему није од значаја на који начин је имовину предак стекао, тј. да ли ју је и он наследио, добио на поклон или евентуално, стекао куповином. Међутим, уколико је предмет имовине, на оставиоца прешао са брата или сестре или неког од потомака браће или сестара, тада услов квалификовања гранском имовином нису само добротиност или наслеђивање, него је додатан услов и да је сам брат или сестра, односно, њихов потомак, предмет имовине

³⁵ В. § 475-475 а Грађанског законика Чешке.

³⁶ В. § 611. ст. 3. Грађанског законика Мађарске.

стекао искључиво путем наслеђивања или бесплатног прибављања од заједничког претка.³⁷

Својство гранске имовине престаје услед било каквих промена у гранској имовини, тако да се правила гранског наслеђивања неће односити на предмет гранске имовине, који у моменту смрти оставиоца није постојао, предмет имовине, који је ступио на место гранског имовинског предмета или је купљен из вредности добијене из гранског имовинског предмета, као и на уобичајене поклоне, при чему, није дозвољено ни надомешћавање или надокнада вредности гранског имовинског предмета, који у моменту смрти оставиоца није постојао (уколико је пропао, потрошен итд.). Напослетку, правила гранског наслеђивања, не односе се ни на предмете домаћинства – уређаје и апарате просечне, уобичајене вредности, након протеча петнаест година брака, односно истополног ванбрачног партнерства, надживелог брачног друга, односно истополног ванбрачног партнера са оставиоцем.³⁸ Грански имовински предмет се има издати у природи, а једино када је то нецелисходно, суд може одредити да се вредност гранског имовинског предмета намири у новцу.³⁹

Као потенцијални наследници добара тековине, могу се позивати оставиочеви сродници, чији је круг постављен на један шири начин, при чему је усвојен парентеларно-линеарни систем, са поделом сродника у наследне редове, са применом права репрезентације, као и правом прираштаја, између најближих сродничких група, унутар истог наследног реда.

³⁷ В. § 611. ст. 1-2. Грађанског законика Мађарске. Дакле, уколико је оставилац наследио непокретност од свог сестрића, братанца или синовца, увек је неопходно испитати, на који начин ју је предметни сестрић, братанац или синовац стекао, па уколико је споменути сродник оставиоца, некретнину купио од оца оставиоца, таква имовина се не може сматрати гранском имовином. Опширније о квалификавању имовине гранском в. Eörsi Gyula, Gellért György: A Polgári Törvénykönyv magyarázata 3, Közgazdasági és Jogi Könyvtár, Budapest, 1981, стр. 2801-2810.

³⁸ В. § 613. Грађанског законика Мађарске. Уколико би оставилац, грански имовински предмет продао и уместо њега купио нову некретнину, ова некретнина неће имати грански карактер, нити ће потпасти под режим гранског наслеђивања. Уколико оставилац за купопродајну цену, добијену из продаје гранског имовинског предмета, не купи ништа, него тај готов новац чува, те он остане у заоставштини, ни та готовина се неће квалификовати као гранска. Уобичајеним се сматрају поклони мање вредности, те поклони, који се дају у одређеним пригодама, при чему се уобичајеност поклона има ценити, узимајући у обзир имовинске и друштвене прилике конкретних лица. Притом, изричито треба нагласити, да закон користи термин поклон. Ово значи, да ако је оставилац добио на поклон, имовински предмет уобичајене вредности, он неће спадати у гранско наслеђивање. Међутим, ако је тај исти предмет, ма он био и мање вредности, оставилац наследио од свог претка, он ће бити квалификован као гранска имовина. Опширније о предметима имовине, на која се не односе правила гранског наслеђивања видети: Eörsi Gyula, Gellért György: *op. cit.*, стр. 2817-2823.

³⁹ В. § 614. Грађанског законика Мађарске.

Дакле, само уколико нема потомака, приоритет у наслеђивању ових добра имају сродници првог степена праве усходне линије, односно, оставиочеви отац и мајка, између којих се добра тековине деле на два једнака дела, уз неограничену могућност позивања на наслеђе и потомства родитеља, применом принципа репрезентације. Уколико један од родоначелника другог наследног реда не постане наследник половине тековине, као ни потомство тог родоначелника, ова половина ће прирасти половини тековине другог родоначелника, односно његовим потомцима.⁴⁰ Услед непостојања ниједног сродника из другог наследног реда, који могу и хоће да наследе, право да наследе имају сродници трећег наследног реда, односно деде и бабе оставиоца по оцу и по мајци, као и њихово потомство неограничено, применом принципа репрезентације. Ако деда, односно баба у једној лози, не може или неће да наследе, а нема своје потомке, долази најпре до прираштаја наследном делу баби, односно, деди у истој тој лози (што значи да ће у овом случају наследни део бабе, односно деде, који може и хоће да наследе износити 1/2 заоставштине), док ће се потомци овакве бабе, односно деде, позивати на наслеђе, применом принципа репрезентације, неограничено. Уколико иза оставиоца, нису остали ни деда, ни баба, као ни њихови потомци из једне лозе, онда ће се између деде и бабе из друге лозе заоставштина делити на два једнака дела, уз неограничену могућност позивања на наслеђивање и њихових потомака, применом принципа репрезентације.⁴¹ Напоследку, у случају, када иза оставиоца, нису остали ни деде и бабе, а ни њихови потомци, на наслеђивање се позивају даљи оставиочеви преци, дакле, његове прадеде или прабабе, чукундеде или чукунбабе и даљи преци. Међутим, нагласићемо да је у праву Мађарске, у случају позивања предака удаљенијих од деда или баба, предметна парентела непотпуна, што значи да се потомци ових асцендената, никада не могу позивати на наслеђивање, применом принципа репрезентације. Осим тога, у овим парентелама, не реализује се ни принцип постепености, с обзиром на то, да сви даљи преци, заправо, чине једну групу, па без обзира на степен сродства са оставиоцем, свако од њих понаособ, наслеђује у једнаким деловима.⁴²

Конкретан круг сродника, који имају право да наследе добра старине, разликује се од круга сродника, који могу наследити добра тековине, с обзиром на то, да овај круг може обухватити само оне сроднике оставиоца, који су заједно са њим имали за заједничког претка, лице од којег потичу наведена добра, тј. од којег су, у крајњој линији и конкретном оставиоцу

⁴⁰ В. § 608. Грађанског законика Мађарске.

⁴¹ В. § 609. Грађанског законика Мађарске.

⁴² В. § 610. Грађанског законика Мађарске.

припала добра старине. У наслеђивању добара старине, важи правило да се први позива онај предак, односно његово потомство, по праву репрезентације, као припадници наследног реда, који је ближе оставиоцу, искључујући на тај начин удаљенијег претка и поред чињенице да су добра старине, оставиоцу припала управо од претка даљег наследног реда. На овај начин, на наслеђе добара старине, позива се најпре отац, односно мајка и то до оне вредности, која је од њих или са њихове гране прешла на оставиоца, односно, потомци конкретног родитеља, по праву репрезентације, које се може примењивати неограничено. Уколико нема родитеља са правом на наслеђивање гранских имовинских предмета, нити њихових потомака, овакве предмете ће наслеђивати деда, односно баба (али не и њихови потомци), а уколико ни њих нема, овакве имовинске предмете ће наслеђивати даљи предак оставиоца, али никада преко споменуте границе у погледу релевантне чињенице потицања добара старине.⁴³ Дакле, у погледу наслеђивања добара старине, важи принцип *materna maternis, paterna paternis* – односно правило да се добра старине враћају у лозу од које су потекла, а не у другу лозу. То значи да преци или поједини побочни сродници, којима закон омогућује наслеђивање добара старине, морају припадати оној лози, од које наведена добра и потичу, те уколико ниједно лице из споменутог круга не постане наследником, добра старине не прирастају прецима и одређеним побочним сродницима друге лозе, већ у том случају долази до преображаја наведених добара у добра тековине и потпадања наведених добара под режим наслеђивања тековине.⁴⁴

На крају, основне карактеристике односа сродника у правој усходној и побочној линији, приликом остваривања законских наследних права, у праву Бугарске, огледају се у привилеговању наследноправног положаја сродника првог степена праве усходне линије, у односу на све остале сроднике, као потенцијалне законске наследнике, у могућности истовременог конкурисања на наслеђивање било којих сродника у правој усходној линији од другог степена па надаље и потомака родитеља, као побочних сродника оставиоца, те у повољнијем наследноправном положају споменутих побочних сродника, у односу на конкуришуће им сроднике у правој усходној линији, односно претке, као и напоследку, у бољем наследноправном положају пунородних побочних сродника другог степена сродства, у односу на полуродне побочне сроднике наведеног степена сродства. Наиме, у случају када не постоји конкуренција брачног друга сродницима, као наследницима другог или даљих наследних редова, заоставштина ће се између родитеља, као наследника другог наследног реда, делити на једнаке де-

⁴³ В. § 612. ст. 1-2. Грађанског законика Мађарске.

⁴⁴ В. § 612. ст. 3. Грађанског законика Мађарске.

лове или ће припасти у целости једином надживелом родитељу,⁴⁵ а само ако њих нема, делиће се између наследника трећег наследног реда – оставиочевих браће и сестара, односно, њихових потомака, по праву репрезентације, или између оставиочевих даљих предака, или између и једних и других. У трећем наследном реду, заправо, постоје две групе наследника. У прву групу улазе браћа и сестре, односно њихови потомци, по праву репрезентације, а у другу групу преци, од другог степена сродства па надаље. Ове групе наследника, имају различита наследна права. Тако, када су иза оставиоца остали само наследници у правој усходној линији крвног сродства другог степена или даљих степена (бабе и деде, прадеде и прабабе итд.), на наслеђе ће се позивати најпре они, који се са оставиоцем налазе у ближем степену сродства, у ком случају ће се заоставштина, између њих делити на једнаке делове.⁴⁶ Уколико су иза оставиоца остали само рођена браћа и сестре и њихови потомци, браћа и сестре наслеђују на једнаке делове, а њихови споменути потомци, по праву репрезентације, а исти је случај и када су оставиоца надживели само полубраћа и полусестре, односно, њихови потомци, с обзиром на то, да ће се заоставштина и у овом случају, делити на једнаке делове, док ће потомци полубраће и полусестара наслеђивати, по праву репрезентације.⁴⁷ Међутим, када су оставиоца надживели и рођена браћа и сестре и полубраћа и полусестре, онда ће полубраћи и полусестрама, на име наследног дела припасти 1/2, од оног наследног дела, који припада рођеној браћи и сестрама.⁴⁸ У ситуацији када су оставиоца надживели и браћа и сестре, односно полубраћа и полусестре, а истовремено и споменути преци, 2/3 заоставштине ће се делити на једнаке делове између браће и сестара, а преостала 1/3 ће се делити између предака оставиоца.⁴⁹ С обзиром на то, да ни сам текст Закона о наслеђивању ове земље, приликом нормирања конкуренције у наследним правима побочних сродника и предака, не прави разлику између пунородних и полуродних браће и сестара, у теорији је изнето мишљење, према којем се

⁴⁵ В. чл. 6. Закона о наслеђивању Бугарске.

⁴⁶ В. чл. 7. Закона о наслеђивању Бугарске. Тако, уколико су оставиоца надживели деда и баба у очевој лози, као и баба у мајчиној лози, свако од њих ће наследити по 1/3 заоставштине. Уколико су, међутим, оставиоца надживели само деда у очевој лози и прадеда у мајчиној лози, деда у очевој лози, као сродник ближег степена сродства ће искључити могућност да се прадеда у мајчиној лози појави као наследник, те ће сходно томе, он наследити целу заоставштину. Пример преузет из: Христо Тасев: *op. cit.*, стр. 48.

⁴⁷ В. чл. 8. ал. 1. Закона о наслеђивању Бугарске.

⁴⁸ В. чл. 8. ал. 3. Закона о наслеђивању Бугарске.

⁴⁹ В. чл. 8. ал. 2. Закона о наслеђивању Бугарске. Тако, уколико су оставиоца надживела три брата и деда и баба, сваки од браће ће наследити по 2/9 заоставштине, а деда и баба по 1/6 заоставштине. Пример преузет из: Емил Златарев, Георги Боянов, Атанас Василев, Ирина Мулешкова: *Основи на правото, Книга втора, Софија, 2005. стр. 198.*

правило по којем полубраћа и полусестре имају право само на половину од наследног дела, који добијају рођена браћа и сестре, а које се иначе примењује у случају њихове међусобне конкуренције, има применити и у случају истовременог конкурисања на наслеђе предака и браће и сестара, односно полубраће и полусестара.⁵⁰ Када иза оставиоца нису остали претходно споменути сродници, на наслеђе ће се, као наследници четвртог наследног реда, позивати остали оставиочеви побочни сродници, закључно са шестим степеном побочног крвног сродства. Они не наслеђују сви истовремено, већ се позивају на наслеђе, применом правила, према којем побочни сродник ближег степена сродства искључује из наслеђивања сроднике даљег степена сродства.⁵¹

3.2. Узајамни однос сродника, брачног друга и ванбрачног њарџнера као законских наследника

Узимајући у обзир напред изнете, основне карактеристике наследно-правног положаја надживелог брачног друга у конкуренцији са наследницима оставиоца, који се са њим налазе у правој усходној или побочној линији сродства, а посебно узимајући у обзир конкретан наследноправни положај надживелог брачног друга, у односу на сваку поједину категорију ових сродника, о чему ће у даљим излагањима бити више речи, могло би се закључити да је у правима Чешке, Мађарске и Бугарске, почев од другог законског наследног реда, присутна тенденција побољшања наследно-правног положаја брачног друга (односно истополног ванбрачног партнера у правима Чешке и Мађарске), у односу на овакав положај конкуришућих му сродника. Међутим, иако ова тенденција у свим споменутих правима, налази своју потврду, она у њима не долази до изражаја нити на исти начин, нити у истој мери.

Тако је у праву Чешке, однос између чињенице сродства у правој усходној или побочној линији и чињенице брачне везе, односно истополне ванбрачне заједнице, координирајући, онда када се брачни друг, односно истополни ванбрачни партнер појављује као наследник у конкуренцији са оставиочевим родитељима, док је овај однос искључујући, у ситуацији када би се као законски наследници појављивали браћа и сестре и њихови

⁵⁰ В. Господин Господинов: *op. cit.*, стр. 25.

⁵¹ В. чл. 8. ал. 4. Закона о наслеђивању Бугарске. Ал. 4. чл. 8. Закона о наслеђивању, у право Бугарске је унета 1992. године (ДВ., бр. 60/92), а њом је круг законских наследника, у овој земљи, проширен. До ових измена, стричеви, ујаци и тетке, нису могли да законски наслеђују оставиоца, а према важећим наследноправним решењима, могу. Законско наследно право иза оставиоца, осим споменутих побочних сродницима, а такође, као законским наследницима четвртог наследног реда, припада још и потомцима стричева, ујака и тетака, до трећег степена сродства.

потомци, као сродници другог наследног реда или деде и бабе и њихови првостепени потомци, као сродници трећег наследног реда. Дакле, посебно повољан наследноправни положај брачног друга оставиоца, односно његовог истополног ванбрачног партнера у праву Чешке произлази најпре из чињенице да брачни друг или истополни ванбрачни партнер оставиоца искључује из наслеђивања све напред споменуте сроднике, као потенцијалне законске наследнике, а поред наведеног и из величине његовог законског наследног дела у конкуренцији са родитељима оставиоца, с обзиром на то, да брачном другу или истополном ванбрачном партнеру у оваквом случају, на име наследноправних овлашћења припада половина заоставштине, док се преостала половина дели на једнаке делове између родитеља оставиоца.⁵²

У прилог посебно повољног наследноправног положаја брачног друга, односно истополног ванбрачног партнера, у конкуренцији са осталим сродницима оставиоца, када се ради о наслеђивању добара тековине, у праву Мађарске, говори чињеница да је однос између чињенице сродства и брачне везе, односно истополне ванбрачне заједнице, приликом наслеђивања ових добара, такав, да право да наследе иста, имају одређени оставиочеви сродници праве усходне или побочне линије, по хијерархијском реду позивања наследних редова, али само у случају непостојања брачног друга, односно истополног ванбрачног партнера оставиоца, који има право првенства у наслеђивању целокупне стечене имовине, у односу на све споменуте сроднике оставиоца.⁵³ Дакле, само ако нема брачног друга, односно истополног ванбрачног партнера, који може и хоће да наследи добра тековине, као потенцијални наследници наведених добара, могу се позивати горе споменути оставиочеви сродници, што значи да је однос између чињенице сродства у правој усходној линији неограничено или чињенице сродства у побочној линији (онда када би се као законски наследници појављивали побочни сродници другог и трећег наследног реда) и брачне везе, односно истополне ванбрачне заједнице, искључујући.

Међутим, брачни друг оставиоца, односно његов истополни ванбрачни партнер, нема истовремено овакав положај и када се ради о наслеђивању добара старине, односно, у случају, када се ради о наслеђивању по грани, које представља специфичну институцију права Мађарске, која подразумева цео један допунски систем реда законског наслеђивања. Однос између чињенице сродства и брачне везе, односно истополне ванбрачне заједнице, при законском наслеђивању ових добара је супсидирајући, што значи да ће брачни друг, односно истополни ванбрачни партнер, моћи да

⁵² В. § 474. у вези са § 475. ст. 1. Грађанског законика Чешке.

⁵³ В. § 607. ст. 4. у вези са § 608-610. Грађанског законика Мађарске.

се појави као наследник ових добара, тек уколико нема ниједног сродника, које право Мађарске, предвиђа као потенцијалног наследника на њима. С обзиром на то, да у погледу наслеђивања добара старине, важи правило да се добра старине враћају у лозу од које су потекла, а не у другу лозу, то у случају када ниједно лице из оне лозе од које наведена добра потичу, не постане наследником, наведена добра потпадају под режим наслеђивања тековине, што у крајњим консеквенцама има за резултат наслеђивање ових добара од стране брачног друга, односно истополног ванбрачног партнера,⁵⁴ којем у супротном, у конкуренцији са претходно споменутиим кругом сродника, који имају право наслеђивања добара старине, припада право плодуюживања на тим добрима.⁵⁵ Право плодуюживања се не може ограничити, као у случају када целу заоставштину наслеђују потомци, али се може откупити, на захтев гранског наследника или самог брачног друга, односно истополног ванбрачног партнера, у ком случају ће брачном другу, односно истополном ванбрачном партнеру, припасти право на трећину гранске имовине.⁵⁶

На крају, у праву Бугарске, у ситуацији када брачни друг наслеђује са родитељима, као наследницима другог наследног реда, као и када наслеђује са било којим даљим прецима или са браћом и сестрама, односно са потомцима браће и сестара,⁵⁷ као наследницима трећег наследног реда (дакле, не са свима њима, већ само са једном од наведених категорија сродника, као наследницима трећег наследног реда), надживелом брачном

⁵⁴ В. § 612. ст. 3. Грађанског законика Мађарске.

⁵⁵ В. § 615. ст. 1. Грађанског законика Мађарске.

⁵⁶ В. § 616. ст. 3-4. Грађанског законика Мађарске.

⁵⁷ У право Бугарске је 1992. године (ДВ., бр. 60/92), како је то наведено, уведена нова ал. 4. чл. 8. Закона о наслеђивању Бугарске, којом је дошло до проширења круга законских наследника, у смислу обухватања овим кругом и осталих побочних сродника оставиоца, закључно са шестим степеном побочног сродства (који до ових измена нису улазили у круг законских наследника) и то под условом, да иза оставиоца нису остали сродници праве усходне линије, од другог степена па навише, нити његова браћа и сестре или њихови потомци (а не само њихова деца и унуци, као до ових измена), као наследници трећег наследног реда. Истовремено је измењен и чл. 9. ал. 2. Закона о наслеђивању Бугарске, у којем се нормирају наследна права брачног друга, па се на основу ових измена, нормира ситуација, када брачном другу конкуришу сродници праве усходне линије, од другог степена па навише, или његова браћа и сестре или њихови потомци. Једино није дошло до измене чл. 10. ал. 2. ЗОН-а Бугарске, у којем се наводи да се принцип репрезентације у трећем наследном реду иза браће и сестара примењује, само у погледу дече и унука браће и сестара, због чега су чл. 8. ал. 4. и чл. 9. ал. 2. Закона о наслеђивању Бугарске у противречности са чл. 10. ал. 2. овог закона. У теорији се наводи, да је имајући у виду чл. 8. ал. 4. и чл. 9. ал. 2. Закона о наслеђивању Бугарске, на пређутан начин измењен и чл. 10. ал. 2. Закона о наслеђивању Бугарске, те да се принцип репрезентације иза браће и сестара, свакако примењује неограничено. В. Александър Г. Цонов: Коментар по Закона за наследство, София, 1993., стр. 25. и 27.

другу ће на име наследног дела припасти $1/2$ заоставштине, ако је до отварања наслеђа дошло пре навршених десет година од склопљеног брака, што значи да ће се преостала половина заоставштине делити на једнаке делове између споменутих сродника оставиоца другог или трећег наследног реда. Наследноправни положај брачног друга ће бити још повољнији онда када је до отварања наслеђа дошло после навршених десет година брака, с обзиром на то, да ће брачном другу у оваквом случају, на име наследног дела припасти $2/3$ заоставштине, што значи да ће сродницима споменутих наследних редова, припасти преостала $1/3$ заоставштине, која ће се између њих делити на једнаке делове.⁵⁸ Међутим, споменута чињеница повољнијег наследноправног положаја брачног друга од оваквог положаја сродника, не мора представљати правило у ситуацији када надживелом брачном другу истовремено конкуришу и сродници у правој усходној линији сродства (од другог степена па надаље) и браћа и сестре (или њихови потомци), као наследници трећег наследног реда (дакле, сви они заједно), у ком случају ће само у ситуацији када је брак трајао дуже од 10 година, наследноправни положај брачног друга бити бољи од положаја сродника, с обзиром на то, да ће у овом случају брачном другу припасти $1/2$ заоставштине, док ће од преостале заоставштине, $2/3$ у једнаким деловима припасти браћи и сестрама, односно њиховим потомцима, по праву репрезентације, а $1/3$ у једнаким деловима прецима. Уколико је, међутим, брак оставиоца и надживелог брачног друга, трајао краће од 10 година, наследноправни положај сродника ће бити бољи од оваквог положаја брачног друга, с обзиром на то, да ће у овом случају брачном другу на име наследног дела припасти $1/3$ заоставштине, док ће од преостале заоставштине, $2/3$ у једнаким деловима припасти браћи и сестрама, односно, њиховим потомцима, по

⁵⁸ В. чл. 9. ал. 2. у вези са чл. 6-8. ал. 1. Закона о наслеђивању Бугарске. Тако, уколико на наслеђе конкуришу родитељи и брачни друг, чији је брак са оставиоцем трајао краће од 10 година, брачном другу ће на име наследног дела, припасти $1/2$ заоставштине, а друга половина ће се делити између родитеља на једнаке делове. Уколико су родитељи умрли, а иза оставиоца нису остали ни браћа ни сестре, нити њихови потомци, али су остали деда и баба у очевој лози, као и деда у мајчиној лози, а поред њих и брачни друг, чији је брак са оставиоцем трајао краће од 10 година, онда ће брачном другу на име наследног дела припасти $1/2$ заоставштине, док ће се преостала $1/2$ заоставштине делити на једнаке делове, између деда и баба (сваком од деда и баба ће припасти по $1/6$ заоставштине). Ако су иза оставиоца остали само брат и сестра, као и брачни друг, чији брак са оставиоцем је трајао краће од 10 година, брачном другу ће на име наследног дела припасти $1/2$ заоставштине, док ће брату и сестри, припасти преостала $1/2$ заоставштине (сваком од њих по $1/4$ заоставштине). Уколико би у свим претходним примерима, пошли од претпоставке да је брак оставиоца са надживелим брачним другом, трајао дуже од 10 година, наследни део брачног друга би у свим овим примерима износио $2/3$ заоставштине, а преостала $1/3$ би се делила између осталих сродника, на претходно описан начин. Примери преузети из: Христо Тасев: *op. cit.*, стр. 51-52.

праву репрезентације, а 1/3 у једнаким деловима прецима.⁵⁹ Само када нема ниједног сродника из споменутога три наследна реда, брачни друг оставиоца у праву Бугарске, може наследити целу заоставштину⁶⁰ и на тај начин искључити из наслеђивања остале побочне сроднике оставиоца до шестог степена сродства, као последњу категорију сродника, која улази у круг потенцијалних законских наследника оставиоца у праву ове земље.

На основу претходно изнетог наследноправног положаја брачног друга, посматрано у односу на сваку поједину категорију конкуришућих му сродника, може се закључити да је однос сродства и брачне везе, у праву Бугарске координирајући, када год би се као законски наследници појављивали преци, независно од степена, као и када год би се на наслеђе појављивали браћа и сестре и њихови потомци. Однос сродства и брачне везе у овом праву је искључујући, само онда када би се као законски наследници појављивали они побочни сродници, који нису браћа и сестре и њихови потомци. С друге стране посматрано, односно, узимајући у обзир обим наследноправних овлашћења брачног друга и било ког од претходно наведеног круга сродника, неспорно је да брачни друг у конкуренцији са њима, у највећем броју наследноправних ситуација, има бољу наследноправну позицију. С обзиром на то, да право Бугарске, од свих европских права, која представљају предмет нашег истраживања, представља пример јединог права, у којем се фаворизује наследноправни положај брачних другова из бракова који су трајали дуже времена, то је и наследноправни положај брачног друга увек бољи, у свим ситуацијама, када је брак трајао дуже од 10 година, што у одређеној мери долази до изражаја чак и онда када брачном другу на наслеђе конкуришу и даљи преци и браћа и сестре или њихови потомци, односно, већи број сродника истовремено, при чему, у највећој мери, долази до изражаја онда када брачном другу на наслеђе конкурише само једна категорија сродника (само родитељи или само браћа и сестре, односно, њихови потомци или само даљи преци). Међутим, и независно од дужине трајања брака, односно, чак и онда када је брак трајао краће од 10 година, наследноправни положај брачног друга ће бити повољнији од положаја сродника, увек када му на наслеђе конкурише само једна категорија сродника (само родитељи или само браћа и сестре, односно, њихови потомци или само даљи преци), дакле, у великом броју наследноправних

⁵⁹ В. чл. 9. ал. 2. у вези са чл. 8. ал. 2. и чл. 6-7. Закона о наслеђивању Бугарске. Тако, уколико су оставиоца надживели брачни друг, чији је брак са оставиоцем трајао краће од 10 година, а поред њега сестра, брат, као и деда и баба по мајци, онда ће брачном другу, на име наследног дела припасти 1/3 заоставштине, док ће брату и сестри, припасти по 2/9 заоставштине, а деди и баби по 1/9 заоставштине. Пример преузет из: Христо Тасев: *op. cit.*, стр. 52-53.

⁶⁰ В. чл. 9. ал. 3. Закона о наслеђивању Бугарске (ДВ., бр. 60/92).

ситуација, што неће представљати случај једино када би му у оваквој ситуацији, на наслеђе конкурисали и даљи преци и браћа и сестре, те њихови потомци, односно, већи број сродника истовремено.

4. Наследноправни утицај чињенице неспособности за рад, издржавања од стране оставиоца и заједнице живота са оставиоцем у правима Русије и Чешке

У праву Русије, било ко од сродника, као потенцијалних законских наследника, без обзира на то, што према правилима законског наслеђивања није позван у конкретном случају на наслеђе (што се, по природи ствари, не може односити само на наследнике првог законског наследног реда, осим, уколико се ради о другостепеним и даљим потомцима, у погледу којих није испуњен услов за примену принципа репрезентације), може, уколико је неспособан за рад у моменту отварања наслеђа, наслеђивати истовремено са наследницима оног наследног реда, који су позвани на наслеђе, уколико је такво лице најмање годину дана пре смрти оставиоца, издржавано од стране оставиоца, независно од тога да ли је између таквог лица и оставиоца постојала заједница живота.⁶¹ У случају постојања конкуренције наследника, који могу наслеђивати по основу чињенице неспособности за рад и издржавања од стране оставиоца, оним наследницима, који се у конкретном случају позивају на наслеђивање, не одступа се од општег правила, према којем се заоставштина у оквиру било ког наследног реда, дели на једнаке делове (осим, када се ради о наследницима, који наслеђују применом принципа репрезентације).⁶² Крајње консеквенце постојања категорије законских наследника, који могу наслеђивати по основу чињенице неспособности за рад и издржавања од стране оставиоца, огледају се у могућности погоршања наследноправног положаја брачног друга, оставиочевих потомака и његових родитеља, као законских наследника првог наследног реда, те уопште у могућности погоршања наследноправног положаја било којих других оставиочевих сродника, као наследника осталих наследних редова, који се у конкретном случају позивају на наслеђивање, с обзиром на то, да сваком од споменутих наследника, било који сродник оставиоца, као наследник било ког даљег законског наследног реда, уз претпоставку испуњења наведених услова, може конкурисати на наслеђе и на тај начин смањити величину наследног дела, који би истима припао да наведеног конкурисања у наслеђу није било.

Осим наведеног, у праву Русије, као законски наследник, може се појавити и било које друго лице, које уопште не улази у круг претходно на-

⁶¹ В. чл. 1148. ст. 1. Грађанског кодекса Русије.

⁶² В. чл. 1148. ст. 1. у вези са чл. 1141. ст. 2. Грађанског кодекса Русије.

ведених законских наследника, уколико је такво лице у моменту отварања наслеђа, било неспособно за рад и издржавано од стране оставиоца, најмање годину дана пре његове смрти и уколико је у истом том периоду постојала заједница живота између оставиоца и таквог лица.⁶³ Као што је то случај и када се ради о наслеђивању од стране лица, која улазе у круг потенцијалних законских наследника, али која, према правилима законског наслеђивања, не би у конкретном случају била позвана на наслеђе, последице проширења круга наследника и на ова лица, огледају се у могућности погоршања наследноправног положаја било којих оставиоцевих законских наследника, који се у конкретном случају позивају на наслеђивање, с обзиром на то, да истима, уз претпоставку испуњења наведених услова, ова лица могу конкурисати на наслеђе и на тај начин смањити величину наследног дела, који би законским наследницима припао да наведеног конкурисања у наслеђу није било. Притом, наследноправни положај ових лица ће бити исти, као и положај било којих оставиоцевих законских наследника, који се у конкретном случају позивају на наслеђивање, имајући у виду правило, према којем претходно споменута лица наслеђују на једнаке делове са њима. У случају непостојања ниједног наследника из круга потенцијалних законских наследника, заоставштина ће се делити на једнаке делове само између радно неспособних и издржаваних лица, који су живели заједно са оставиоцем, што значи да у случају постојања само једног оваквог наследника, цела заоставштина може припасти управо том наследнику.⁶⁴

Оваквим начином регулисања, практично се неограничено проширује постојећи круг законских наследника, у који, на овај начин, како се у теорији наводи, може ући дете које није усвојено, али се фактички налазило на васпитавању и старању код оставиоца, његов бивши брачни друг, лице чији је брак са оставиоцем поништен, као и лице које је са оставиоцем одржавало фактичке брачне односе.⁶⁵ Посматрано са аспекта предмета нашег истраживања, претходно споменута одредба је од посебног значаја, јер на

⁶³ В. чл. 1148. ст. 2. Грађанског кодекса Русије.

⁶⁴ В. чл. 1148. ст. 2-3. у вези са чл. 1141. ст. 2. Грађанског кодекса Русије.

⁶⁵ Лица, која су одржавала фактичке брачне односе су лица, која су закључила брак, који није евидентиран у књиге грађанских стања, односно лица, која су закључила фактички брак, који је у СССР-у, био дозвољен у периоду од 1917-1944. године, а који се склапао сагласношћу воља брачних другова. Уколико нико од оваквих лица, у времену постојања фактичких брачних односа, није закључило брак, који је регистрован у књиге грађанских стања, чињеница постојања фактичких брачних односа, имаће правни значај и може бити потврђена у судском поступку. В. Булаевский Б.А., Виноградова Р.И., Ефимов А.Ф., Левшина Т.Л., Павлова Е.А., Пантелеева И.В., Сучкова Н.В., Шелютто М.Л., Шилохвост О. Ю., Ярошенко К.Б.: *op. cit.*, стр. 101-102. и 120-121.; Абова, Т.Е., Богуславский, М.М., Светланов, А. Г.: *op. cit.*, стр. 43

основу ње, узимајући притом у обзир и ставове изнете у теорији у погледу ближег одређивања испуњености услова, који се односе на неспособност за рад, издржавање од стране оставиоца и постојање заједнице живота са оставиоцем,⁶⁶ по нашем мишљењу, у круг законских наследника, у праву Русије, може ући и ванбрачни партнер оставиоца, с обзиром на то, да услов, који се односи на заједницу живота између оставиоца и неког лица, не искључује могућност постојања овакве заједнице управо између лица која су ванбрачни партнери, под условом да је оваква заједница живота била праћена чињеницом неспособности за рад и издржавања ванбрачног партнера од стране оставиоца. Дакле, иако ванбрачна заједница не представља самостални основ позивања на наслеђивање, до наслеђивања између ванбрачних партнера ипак, може доћи на један индиректан начин, уколико се на страни ванбрачних партнера испуне све законом захтеване чињенице (неспособност за рад, издржавање и заједница живота). Ове чињенице, заправо представљају самосталан основ за стицање својства законског наследника, а не ванбрачна заједница сама по себи.

⁶⁶ У теорији се наводи, да се у циљу одговора на питања, када се може сматрати да је неко лице било радно неспособно и када се налазило на издржавању од стране оставиоца, могу користити законска решења Закона о радним пензијама у Руској Федерацији из 2001. године. Према овом закону, радно неспособним лицима сматрају се мушкарци, који су напунили 60 година, жене које су напуниле 55 година, грађани, који су признати за инвалиде, као и непунолетна лица. Радна неспособност по узрасту, односно старости и по стању здравља, утврђује се на дан отварања наслеђа, дакле, није потребно да је лице, у току последње године живота оставиоца, било радно неспособно, при чему се радна неспособност, због старости или инвалидности, признаје, независно од тога да ли је пензија била одређена на дан отварања наслеђа, те уопште, независно од тога да ли се лице бави радном или неком другом делатношћу, која доноси приходе. Лице ће се сматрати издржаваним онда, када се налазило на потпуном издржавању од стране оставиоца или онда, када је од стране оставиоца добијало помоћ, која је за њега представљала стални и основни извор средстава за живот. За позивање на наслеђивање, по закону, у својству радно неспособног издржаваног лица, неопходно је да су односи издржавања, постојали не мање од годину дана, пре смрти оставиоца, па ма колико дуги били ти односи, ако су прекинути годину дана пре отварања наслеђа, бивше издржавано лице, нема право да наслеђује по закону. Односи издржавања, могу постојати и независно од законске обавезе издржавања, а у теорији се наводи, да управо овакво издржавање, представља у пракси, најчешћи део случајева позивања на наслеђивање радно неспособних и издржаваних лица. Чињеница да се неко лице налазило на издржавању од стране оставиоца и временски период оваквог издржавања, могу бити доказани потврдом стамбених органа, органа месног самоуправљања, а најчешће судским путем. Напослетку, чињеница постојања заједничког живота са оставиоцем, најмање годину дана пре његове смрти, доказује се документима о њиховом упису у истом месту становања, у току овог периода, потврдом стамбених органа, органа месног самоуправљања, као и у судском поступку. В. о наведеном опширније: Булаевский Б.А., Виноградова Р.И., Ефимов А.Ф., Левшина Т.Л., Павлова Е.А., Пантелеева И.В., Сучкова Н.В., Шелютто М.Л., Шилоховост О. Ю., Ярошенко К.Б.: *op. cit.*, стр. 124-128.

Под претпоставком исправности нашег мишљења, ванбрачни партнер у праву Русије може имати сличан наследноправни положај, као и оставиочев брачни друг, имајући у виду да он, у случају испуњења споменutih услова, може, као и брачни друг, конкурисати оставиочевој деци (односно његовим даљим потомцима) и његовим родитељима, као законским наследницима првог наследног реда, делећи са њима заоставштину на једнаке делове, с тим што би разлика у наследноправном положају ванбрачног партнера и брачног друга оставиоца, ипак постојала. Она се огледа у чињеници да брачни друг, уколико нема ни потомака, нити родитеља оставиоца, као једини наследник првог наследног реда, може наследити целу заоставштину и тиме искључити из права да наследи било ког оставиоцевог сродника, као потенцијалног наследника даљих наследних редова, док би наследноправни положај ванбрачног партнера био неповољнији, јер се претходно споменута могућност на њега не би могла односити, имајући у виду чињеницу, да би он могао само конкурисати на наслеђе наследницима оног наследног реда, који се у конкретном случају позивају на наслеђивање, што у нашем примеру значи, да би, ако нема ни потомака, нити родитеља, као наследника првог наследног реда, ванбрачни партнер оставиоца могао конкурисати на наслеђе наследницима другог или евентуално, ако ни њих нема, према истом правилу, наследницима трећег или даљих наследних редова. С друге стране, ипак се не сме занемарити чињеница, да би ванбрачни партнер на овај начин, могао наследити целу заоставштину, као наследник последњег наследног реда, под претпоставком постојања ниједног сродника из постојећег круга потенцијалних наследника.

Могло би се поставити питање како поступити у оним ситуацијама када се оставилац налазио у браку, у којем је дошло до престанка заједнице живота, при чему је оставилац засновао заједницу живота са другим лицем, која је била праћена неспособношћу за рад на страни овог лица и чињеницом издржавања од стране оставиоца. Ово питање у праву Русије има посебан теоријски и практични значај, имајући у виду чињеницу да Породични кодекс Русије не регулише ванбрачну заједницу, за разлику од највећег броја европских законодавстава, у којима је ванбрачна заједница регулисана законом. Ово је случај и у нашем праву, у којем су породичноправним прописима нормирани услови за настанак и правна дејства ванбрачне заједнице, те тако пуноважна ванбрачна заједница не може настати у случају постојања брачних сметњи, у које између осталих спада и брак.⁶⁷ Из претходно наведеног јасно произлази да се ни у нашем, нити у великом броју осталих права Европе, у случају постојања брака, не може говорити

⁶⁷ В. чл. 4. ст. 1. Породичног закона Србије из 2005. године ("Службени гласник РС", бр. 18/05).

о постојању ванбрачне заједнице, због чега се у оваквом случају, не може говорити ни о постојању евентуалних законских наследних права партнера из оваквих заједница. Мишљења смо да ово није истовремено случај и у праву Русије. Наиме, у законодавству ове земље, управо због чињенице нерегулисања ванбрачне заједнице, може се говорити о постојању формално пуноважног брака, у којем је дошло до престанка заједнице живота, с једне стране и истовременом постојању заједнице живота оставиоца са другим лицем, којем је притом, индиректно остављена могућност законског наслеђивања. Ово отвара практичан проблем остваривања законских наследних права партнера из ванбрачних заједница, које су биле праћене неспособношћу за рад ванбрачног партнера и издржавањем од стране оставиоца, с обзиром на чињеницу да могућност да се у својству потенцијалног законског наследника, с једне стране, појави брачни друг, а с друге стране, партнер из оваквих ванбрачних заједница, руско законодавство, чини се, није имало у виду приликом нормирања овог института. Мишљења смо да с обзиром на то да породично законодавство Русије не регулише ванбрачну заједницу, те да ни основ позивања на законско наслеђивање у праву Русије не може представљати ванбрачна заједница сама по себи, већ чињеница заједнице живота са оставиоцем, неспособности за рад и издржавања од стране оставиоца, формалноправно посматрано, не постоје препреке да било које лице које је живело у заједници живота са оставиоцем (под претпоставком испуњења остала два услова) оствари право на законско наслеђивање. Под претпоставком исправности наведеног мишљења, практичне консеквенце оваквог начина регулисања, огледају се у могућности да свако лице које је живело у заједници живота са оставиоцем, па макар се радило и о ванбрачном партнеру оставиоца, учествује у деоби заоставштине са редовним законским наследницима. С друге стране, јасно је да је овакво решење суштински веома неправично. Из наведених разлога сматрамо да, уколико већ Породични кодекс Русије, с једне стране, не регулише ванбрачну заједницу, док Грађански кодекс Русије, с друге стране, својом веома широком формулацијом допушта могућност тумачења, према којем се у својству лица које је било неспособно за рад, издржавано од стране оставиоца и живело у заједници живота са њим, може појавити и ванбрачни партнер оставиоца, то би у некој будућој редакцији Грађанског кодекса Русије, требало посветити одговарајућу пажњу или прецизнијем начину нормирања питања круга лица која се могу подвести под опсег ове одредбе или, уколико се под оваквим лицима већ могу сматрати и партнери из ванбрачних заједница, одговарајућем начину нормирања питања постојања законских наследних права партнера из оваквих заједница, у ситуацији када између оставиоца и његовог брачног друга није престао брак, али јесте заједница живота.

И у праву Чешке, било које лице, које је најмање годину дана, пре смрти оставиоца, живело у заједничком домаћинству са оставиоцем, или је као зависно, било издржавано од стране оставиоца, може конкурисати у наслеђивању сродницима оставиоца, осим у случају, када се као законски наследници, појављују наследници првог наследног реда. Потенцијални број ових лица је неограничен, при чему, она не морају, али могу бити оставиочеви сродници, било које линије и било ког степена сродства, у ком случају се ови сродници, међутим, не позивају на наслеђивање по основу чињенице сродства, већ по основу чињенице заједничког живота или чињенице издржавања од стране оставиоца. Тако, по основу наведених чињеница, споменута лица могу потпуно равноправно конкурисати у наслеђивању, најпре родитељима, као наследницима другог наследног реда. Иако наведена лица деле заоставштину на једнаке делове са родитељима оставиоца, они ипак, не могу наследити целу заоставштину, уколико иза оставиоца није остао ниједан његов родитељ, већ у том случају прелазе у трећи наследни ред, у којем деле заоставштину на једнаке делове са оставиоцевом браћом и сестрама, односно полубраћом и полусестрама.⁶⁸ Међутим, уколико иза оставиоца, није остао ниједан брат или сестра, полубрат или полусестра, односно њихови првостепени потомци, право Чешке наведеним лицима даје предност у наслеђивању, у односу на законске наследнике четвртог наследног реда (деде и бабе или њихове првостепене потомке), с обзиром на то, да они, у овом случају, имају право да наследе целу заоставштину и на тај начин искључе из наслеђивања ове сроднике, као наследнике четвртог наследног реда.⁶⁹ Могућност стицања законских наследних права од стране наведене категорије лица, посебан значај је имала пре доношења Закона о регистрованом партнерству из 2006. године, имајући у виду да су се у ову категорију наследника, поред сродника оставиоца, могла сврстати и друга лица, као што су партнери из фактичких хетеросексуалних или истополних ванбрачних заједница.⁷⁰ Међутим, наследноправни положај истополног регистрованог партнера, повољнији је од оног наследноправног положаја, који је могао стећи, а који и у данашње време, по овом основу, може имати партнер из фактичке (нерегистроване) истополне или хетеросексуалне ванбрачне заједнице, имајући у виду потпуно изједначење наследноправног положаја истополног регистрованог партнера са оваквим положајем брачног друга, до којег је дошло доношењем Закона о регистрованом партнерству из 2006. године.

⁶⁸ В. § 474 - 475. ст. 1. Грађанског законика Чешке.

⁶⁹ В. § 475. у вези са § 475. а Грађанског законика Чешке.

⁷⁰ У том смислу видети: Jiri Svoboda: *International succession*, (ed. Louis Garb), Published by Kluwer Law International, 2004., стр. 170.; Karl Hanz Neumayer: *International encyclopedia of comparative law*, Volume V – Succession, Chapter 3, *Intestate Succession*, (ed. K. Zweigert, U. Drobnig), Published by Martinus Nijhoff Publishers, 1981., стр. 8.

Постојање лица, којима право наслеђивања, припада по основу чињенице заједнице живота или чињенице издржавања од стране оставиоца, међутим, не може погоршати наследноправни положај надживелог брачног друга или истополног ванбрачног партнера оставиоца, у смислу величине његовог наследног дела, који је фиксно одређен и износи 1/2 заоставштине, те који ће стога и у овом случају остати непромењен, тако да конкуренција наведених лица може погоршати једино наследноправни положај родитеља.⁷¹ Међутим, мора се приметити да је и поред свих претходно наведених аргумената, који говоре у прилог повољног наследноправног положаја надживелог брачног друга или истополног ванбрачног партнера оставиоца, овакав његов положај у праву Чешке, у одређеној мери релативизиран, самим постојањем могућности конкурисања на наслеђе истима од стране било којих сродника оставиоца, како оних, који су потенцијални наследници даљих законских наследних редова, тако и оних, који уопште не улазе у круг законских наследника, па чак и од стране лица, која се уопште не налазе у сродству са оставиоцем. Јасно је да ће услед постојања наследноправних овлашћења споменуте категорије наследника, који ова овлашћења, стичу по основу постојања заједничког домаћинства или чињенице издржавања од стране оставиоца, које издржавање, не мора постојати као законом конституисана обавеза на страни оставиоца, надживелом брачном другу или истополном ванбрачном партнеру оставиоца, бити теже да стекне целу заоставштину у својину, него у ситуацији, када би му на наслеђе могли конкурисати само родитељи оставиоца.

⁷¹ В. § 474. у вези са § 475. ст. 1. Грађанског законика Чешке.

*Jelena Vidić, Ph.D., Assistant Professor
Faculty of Law Novi Sad*

Law as the Legal Basis to Claim Inheritance in the Former Socialist Countries (Russia, The Czech Republic, Hungary and Bulgaria)

Abstract

In most European countries law is one of the two permissible bases to claim inheritance which, although being the weaker legal basis, is more frequently applied in these countries than testation, as a legal basis to claim inheritance. The most important facts which classes are based upon in modern legal orders are kinship, marriage and concubinage. The significance of the particular legal regulation of the relationship of kinship, marriage and concubinage in formulating rules of intestacy stems from the fact that the rules regulating this form of inheritance reflect a general opinion of a society concerning the manner in which legal consequences of the death of decedent should be regulated.

In this paper we analyse the specificities of legal regulation of intestacy in former socialist countries, majority of which are members of the European Union. More specifically, this analysis includes the laws of Russia, Czech Republic, Hungary and Bulgaria. Hence, the subject of our research is to be observed from the perspective of comparative method, which is necessary in order to perceive certain similarities and differences in the positive law approach and that of legal theory in considering this issue. This method is, thus, the most suitable one for perceiving similar solutions and general legal principles, that modern laws of Europe are governed by when regulating intestacy.

Key words: intestate share, marriage, kinship, cohabitation.